

Så sjöngo de gamle . . .

*En torpare spelar psalmodikon
i stugan vid spiselhällen,
och toner om Salem och Libanon
förljva den fattiga kvällen.*

Anders Österling.

Har någon annan tolkat den folkliga sången så vackert, — och så riktigt! Den föddes ofta vid spiselhällen, där man vilade ut efter dagens möda och där mor vaggade sitt barn, och den hade oftast bibliska tongångar, enkla men med en stilla ro och förtröstan, som vi vemodigt och längtansfullt saknar, där vi låter denna ro framför eldens fantasieggande flammor i spiseln ersättas med T. V.-ns oengagerande fladder.

Överhuvud sjöng man nog mera i hemmen förr, än man gör nu. Sången föddes, medan man lyssnade till livets, naturens och arbetets egen sång. Det var vaggvisan, all folksångs ursprung. Det var vallvisan, som föddes och dog varje dag för att uppstå i ny form nästa dag. Det var psalmen, en given ton, som broderades och varierades allt efter sångarens kynne och lynne. Och det var den dåtida "svensktoppen", visorna från skillingtryck och gulnade, handskrivna visböcker med vaxdukspärm, som sjöngs till zittra och gitarr.

När jag kom till min modernebygd omkr. 1930, fick jag höra att en grannkvinna till mitt för länge sen upplösta morförelldrahem, Bus Kisti, g. m. soldaten Stolt, kunde en gammal psalm efter "Gambelfaster". När kyrkklockorna klämtade kväll, då brukade hon sitta framför den öppna spiseln och sjunga den, alltmedan hon vaggade i takt med kroppen. — Jag träffade Bus Kisti, och hon sjöng psalmen för mig, men det befanns att hon kunde bara en repris eller "takt", som hon kallade den, och den sjöng hon om i

versen fyra gånger. Enligt min mening borde åtminstone tredje repisen vara annorlunda, men hur vi än försökte, kunde hon inte påminna sig någon annan variation.

Då uppsökte jag prosten Hillerström i Mora, som hade ägnat mycken tid och mycket kunnande åt att uppteckna och bevara den gamla psalmskatten. Men han kände inte till vår lilla melodi och

Psalm vid aftonklämtningen.

Uppptecknad efter Bus Kisti (q. Stolt), Utanmyra. Sv. ps 459

Min vi-lo-tim-ma lju-der en
gång den sis-ta gång och
mig i jor-den lju-der en bädd
så kall och trång.

Dock den mig ej förskräcker,
så sött jag sover i den,
tills Herrens röst mig väcker,
då ingen natt mer är.

hade för övrigt en egen liten melodi-"stump" från Mora till ifrå-gavarande psalm. Då vände jag mig till musikdirektör Anders Jobs, gammal älskare av dalamelodier och utgivare av "Dalaharpan", och bad honom fullborda och arrangera melodien, vilket han också gjorde på ett utomordentligt sätt. Psalmmelodien har fått både lyftning och variation.

En tid därefter hade jag besök av gamla fjärsman, Mats Anders Nilsson, och mina melodistumpar kom på tal. Då berättade han, att man brukade sjunga så förr, att man hade en liten melodistrof

eller "takt", som det kallades, "å ann vispet dem minn dest dem kaam ät ändor", och den upprepade de, tills de kom till slutet. Där fick vi förklaringen! Till ytterligare visso kunde han en gammal spinnvisa, som sjöngs efter samma princip. Den hade sjungits av prästgårdspigorna hos prosten Godée, då kvinnorna kallades till spinn dagar där. I småtione lämnades både lin, kålrötter och humle, och dagsverken skulle utföras. Godée hade under de c:a 25 år han var präst här ungefär lika många pigor, 2—3 åt gången, och de kom vanligen från södra och mellersta delen av Dalarna. Det tycks nästan ha ingått i utbildningen för de unga flickor, som så kunde, att vara piga något år i Solle rö prästgård.

Spinn-visa. Upp teckn. 1931.

(Prosten Godées pigor sjöng den, medan de spann.)

Till him - me - len dit läng - tar jag, där
Där li - vets kro - na för mig står, den
där jag bo med be - hag. (o-o-o, väntat på)
jag har läng - e vän - tat på.

*Till himmelen dit längtar jag,
där får jag bo med behag.
Där livets krona för mig står,
den jag har länge väntat på.*

*Liksom en vattenbubbla skär,
så är det med vår levnad här,
ty den kan hastigt blåsas ut;
så är det med vår lefnad slut.*

*Som linden alstrar och bär löv,
så inom kort så är jag död.
De täcka liljor falla av;
så gör ock jag uti min grav.*

*Nu slutar jag min korta sång;
jag tror min lefnad ej blir lång.
Min lilla vän och ängelen,
vi mötas väl i himmelen.*

Orden är enkla och tycks vara födda ur flickans drömmar vid spinnrockssurret, liksom melodien. Lagg särskilt märke till hur tråden mot slutet av versen löper upp på rullen! Orden kan tyckas vemodiga, men man var ju ingalunda under detta romantikens tidevarv främmande för "tårarnas vällust". Mellan verserna gnolade man ett par takter för att hålla spinnrytmen.

Ytterligare en psalm av samma slag återupptäcktes så sent som i vintras. Vid ett besök hos Svarvmäs Anna el. Anna Öhman (85 år) berättade hon om en psalm, som hennes mor brukade sjunga, medan hon vaggade småbarnen till sömns. Den handlade om ett lamm, som hade blivit lämnat ensamt på en ö, när de andra flyttades hem. Det var ju vanligt, att man hade fåren på någon ö i Siljan under en tid på sommaren. Hon hade identifierat sig med det lilla lammet och kände så djupt medlidande med det. När vi började forska i psalmboken, var det Sv. ps. 272: 2 och handlade om något helt annat, nämligen "en fattig syndafånges klagan". Men man tar helt naturligt till sig det man har erfarenhet av och förstar.

När jag berättade detta för Karl Lärka, erinrade han sig, att han hört att Krångan Anders Andersson, som var berömd för sin fina sångröst och tjänstgjorde som "djässbudssångare" på gamla dar, brukade sjunga den psalmen. Krångan Anders var en av dem,

som ställdes till svars för mordet på Svarten och dömdes till livstids fästning. Sådana brukade benådas efter tio år, men längtan efter hem och familj hade blivit honom för stark, och han hade försökt rymma, vilket renderade honom ytterligare fem år. Det är inte underligt, om den gamla psalmen med den vaggviselika tonen och det för honom så aktuella innehålllet skulle bli honom särskilt kär. Den påminde ju om mor och hemmet vid Siljan. — Som en parentes kan nämnas, att när han kom hem efter femton år visste ingen om hans hemkomst, utan gårdens folk hade farit till Björka på slätter. Men nyckeln låg på det gamla stället, och han steg in i sin stuga efter femton år som om han lämnat den i går.

Detta sätt att sjunga sångerna i repriser, tills man kom "ät ändor", var inte vanligt bara i våra trakter. C. G. Färje berättar, att Malungs-melodien till "Den signade dag" består av tre lika repriser. "Vår" melodi till denna psalm var dock den välkända från Mora. Det var ju också en kyrkpsalm framför andra, och man kan tänka sig, att salleröborna var ivrigt medverkande vid de "sångdueller" mellan haeffnerska melodier och psalmernas "gambelton", som förekom i kyrkorna. Det gick så till, att de sångglada kullorna sjöng ortens gamla melodi, medan organist och klockare sjöng haeffnerska, och båda parter sökte överrösta varandra.

En annan gammal psalmmelodi från dessa trakter är ”Trapp Margits psalm”, så kallad, eftersom hon är den sista, som sjungit den och bevarat melodien till eftervärlden. Det är Sv. ps. 591 ”En herrdag i höjden”. Den har den rytmiska, lite vaggande melodi, som man så gärna använde här.

En herrdag i höjden Sv. ps 591

[Trapp Margits psalm.]

En herr-dag i höjden är verden besluten av
att Han skall hi komma med mång sinom tusen och
kanungen ut-i det himmelska land
kalla till dem både kvinna och man Med
änglarnas höst de trogna till tröst men
svidande stung i de trogna bröst.

Dessa psalmer och sånger kan ha ord och melodi, som förefaller oss vemodiga, kanske nästan dystra. Så är dock inte fallet med den ännu varje söndag sjungna melodien på Sv. ps. 24 ”Allena Gud i himmelrik”. Melodiens ursprung är okänt, men den har använts så långt man minns tillbaka i Sollerö kyrka. Kanske har den ljusa och glada, nästan jublande tonen i psalmen gjort den särskilt älskad att avsluta den högtidliga förrättning, som kallades ”djärå visst”, d. v. s. den högtidliga äktenskapsöverenskommelse, som slöts mellan den blivande brudens och brudgummens föräldrar eller giftomän och, får man väl hoppas, med samtycke av de unga tu själva. När äktenskapshandeln var lyckligt i hamn, fann man där en lämplig lovsång.

Nog kan väl dessa gamla melodier många gånger förefalla oss,
liksom diktaren, vara

”en lovsång i armodsskrud
och intet för världen att höra”.

Men nog kan jag tänka mig, att ”den Högste därovan” saknar de
hemgjorda melodier, som med darrande röster sjöng Hans lov från
jordiska dalar.

— Men de andra sångerna då? — Ja, det får bli en annan historia!

Lilly Sterner-Jonsson.

Långsamt *Min vilotimme (452)* *Vid Aftonklämningen.*
Psalm vid aftonklämningen *Arr: Anders Jobs.*

Min vil - o - tim - ma lju - der en gång der
sis - ta gång och mig i jer - den
lju - der en båd så kall och trång Dock
den mig ej för - sträc - ken Så söt i jag
So - ver i daf - ti lls Her - rens röst mig
Väc - ker då ing - en natt mer